

moral teachers, as churches have their own institutions that control the teaching of religion and teacher training in schools of its episcopacy. The teachers of religion working in public education institutions and accounted for first and second state examinations are members of the church and want to spread religion, have the opportunity to be trained in church theological and educational institutions for postgraduate education (Nachqualifikationskurs), which organized the job. Many graduates of the Theological Faculty in future work in the field of education as teachers of religion in school institutions, theological and educational representatives in church institutions, who help as academic assistants to pastors in institutes in improvement of teaching staff involved in research work and current research in religious and theological direction. Some students studying theology and religious pedagogy of religious belief want to link their future profession with faith and the education of the Christian tradition, some only want to receive a second diploma in the subject religious Courses, considering it «easy» and «available» subject.

Key words: theologian, religious and pedagogical education, a teacher of religion, state and church higher educational establishments, improvement of teachers' qualification.

УДК 37. 013.322(410)

Поліщук Віра Аркадіївна,

доктор педагогічних наук, професор

Пришляк Оксана Юріївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

Богуцька Анастасія Анатоліївна,

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет МОЗ України»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТІВ ТРЕТЬОГО ВІКУ

У статті здійснено спробу схарактеризувати зарубіжний досвід діяльності Університетів третього віку. Виокремлено й схарактеризовано основні моделі функціонування університетів третього віку, що різняться організацією їх діяльності, змістом і видами пропонуваного освітніх програм, формами і методами освітньої діяльності. Схарактеризовано французьку, британську, китайську, північноамериканську франкомовну та південно-американську моделі функціонування Університетів третього віку.

Ключові слова: Університет третього віку, третій вік, моделі функціонування університетів третього віку (французька, британська, китайська, північноамериканська франкомовна та південно-американська), зміст, форми і методи діяльності університетів третього віку.

Постановка проблеми. В сучасних умовах однією з найбільш поширених форм реалізації ідеї неформальної освіти людей літнього віку є Університети третього віку, які функціонують як освітні установи, соціально культурні, пізнавально-дозвілєві центри і сприяють створенню сприятливих умов для життєдіяльності і самореалізації людей літнього віку.

Мета статті - аналіз провідних концепцій і моделей зарубіжного досвіду функціонування «Університетів третього віку» (The University of the Third Age (U3A): французької, британської, китайської, північноамериканської франкомовної та південно-американської.

Результати дослідження. У багатьох зарубіжних країнах в сучасних умовах набув поширення міжнародний рух Університетів третього віку, мета якого полягає у створенні різноманітних освітніх, соціально-культурних і дозвілєвих центрів для стимулювання людей літнього віку до активної життєдіяльності через залучення їх до обміну життєвим досвідом, оволодіння новими знаннями, формування нових чи вдосконалення наявних вмінь і навичок, спілкування й організацію змістовного дозвілля та ін. [1, с. 1].

У міжнародній практиці рух «Університети третього віку» визначається найбільш успішними проектом щодо створення сприятливих умов і надання можливості для самореалізації людей літнього віку.

Трактування поняття «третього віку» відноситься не стільки до вікової категорії осіб 50-75 років і старше, скільки до їх соціального статусу, коли повсякденне життя більше не прив'язане до постійної роботи та відповідальності за сім'ю [2].

Роль людей літнього віку у соціально-економічному розвитку країн, їх участь в усіх аспектах життя суспільства стало визначальною складовою діяльності Міжнародної Асоціації Університетів Третього віку (International Association of Universities of the Third Age) (IAUTA), яка була заснована у 1974 році і налічує більш ніж 130 країн-учасниць. Міжнародна асоціація університетів третього віку час об'єднує більше 25000 університетів в усьому світі. Головне призначення діяльності IAUTA проголошено в статуті цієї організації і його суть полягає

в: «об'єднанні по всьому світу університетів третього віку та організації, які мають інші назви, але схожі завдання». Головним принципом діяльності асоціації є «створення за підтримки Університетів третього віку по всьому світу міжнародної мережі закладів пожиттєвої освіти з метою дослідження та забезпечення за допомогою й участю людей літнього віку їх навчальних потреб [3, с. 3].

Як добровільна організація Міжнародна Асоціація Університетів Третього віку (IAUTA) сприяє міжнародній співпраці між Університетами третього віку, обміну досвідом роботи і членами – слухачами похилого віку. Наприклад, нагромаджено цікавий досвід співпраці й обміну учасниками університетів третього віку між Великою Британією та партнерськими організаціями США, Японії, Швейцарії. Важливим завданням діяльності IAUTA є заохочення та підтримка Університетів третього віку в різних країнах, як в тих, де мережа Університетів третього віку набула широкого поширення, так і в країнах, де цей процес ще тільки починається.

Завдяки зусиллям Міжнародної Асоціації Університетів Третього віку організації проведено XVIII Конгрес у Нанті (Франція, вересень 1996 р.) і XIX Конгрес у Шведбіш-Гмюнд (Німеччина, вересень 1998 р.). У Конгресі в Нанті взяли участь 400 учасників із 17 країн світу. На цих конгресах обговорювалися проблеми можливостей покоління людей третього віку та необхідності протистояти всім формам їх ізоляції та порушення прав [4, с. 77]. Конгрес у Німеччині, присвячений проблемі «Вчитися у третьому віці. Як і навіщо?», зібрав понад 500 учасників [4, с. 78].

З моменту започаткування у 1972 році, університети третього віку на сьогоднішній час створені й функціонують на всіх п'яти континентах і забезпечують можливість навчання, саморозвитку й самореалізації для мільйонів людей літнього віку. Так, наприклад, на рубежі тисячоліть тільки у Китаї функціонували 19,300 центрів навчання людей літнього віку, в яких навчалися близько 1810000 осіб [2].

У дослідженнях М.Формоси [2], Е.Гундери [5] та інших розкриті соціальні переваги діяльності Університетів третього віку

для суспільства, а також схарактеризовано їхню роль в забезпеченні оптимальних рівнів активної та успішної життєдіяльності людей літнього віку. Власне університети третього віку, на думку дослідників, допомагають людям літнього віку залишатися інтегрованими в суспільство та активно впливати на формування їх соціального оточення, одночасно сприяючи їх інтелектуальному та духовному розвитку.

У книзі М.Формоси «Університети третього віку: обґрунтування трансформуючої освіти в літньому віці» [2] виокремлено такі основні моделі функціонування університетів третього віку, що різняться як організацією їх діяльності, так і рівнем зв'язку з базовими традиційними вищими навчальними закладами, змістом і видами пропонованих освітніх програм, формами організації освітньої діяльності, формами участі членів університету третього віку в їх організації і функціонуванні.

Провідними моделями функціонування університетів третього віку в сучасному світі визнано такі:

1) французьку модель, яка базується на концепції доцільності збереження тісного взаємозв'язку Університетів третього віку з традиційними вищими навчальними закладами. Вагомим чинником, що посприяв створенню відповідної соціальної ситуації для розвитку ідеї започаткування діяльності університетів третього віку було прийняття у Франції в 1968 році, закону, що ставив перед університетами завдання сприяти підвищенню освіченості населення. Університети третього віку, що наслідують французьку модель, функціонують у Німеччині, Польщі, Венесуелі, Бразилії, Чилі, Колумбії, Уругваї, Еквадорі, Мексиці і Домініканській Республіці;

2) британську, яка набула масового поширення у Великій Британії та інших англомовних країнах. Домінантною концепцією британської моделі організації і функціонування Університетів третього віку є самоорганізація, самофінансування, взаємодопомога у навчанні практично без підтримки з боку зовнішніх ресурсів [6]. Університети, що наслідують британську модель, функціонують в Австралії, Болівії, Бразилії, Еквадорі, Парагваї та інших країнах [там само];

3) китайська модель, що пов'язана зі збереженням і розвитком громадянства, культурної консолідації і філософської рефлексії, а також підтримкою і розвитком фізичної гармонії;

4) північноамериканська франкомовна модель, яка базується на тісному зв'язку з університетами, з лекціями університетських викладачів, але щоденне управління заходами знаходиться в руках студентів;

5) південно-американська модель, яка є близькою за своєю суттю до французької моделі, але включає в себе різноманітні освітні програми і турботу про найбільш знедолених і вразливих верств населення літніх людей [2].

Ідея створення університетів третього віку належить П'єру Велла і суть цієї ідеї полягала у поєднанні навчання людей літнього віку і геронтологічних досліджень, сприяючи тим самим покращенню якості життя людей літнього віку [там само].

П'єром Велла були обґрунтовані і сформульовані основні цілі діяльності навчальних закладів нового типу [2]:

- підвищення якості життя людей літнього віку;
- реалізація постійно діючих освітніх програм для людей літнього віку спільно з молодими колегами;
- координація геронтологічних досліджень і науково-дослідних програм;
- реалізація постійних освітніх програм в галузі геронтології.

Перший університет для осіб, які досягли пенсійного віку, був відкритий у Франції в м. Тулузі. Провідною метою його відкриття і функціонування було поліпшення якості життя людей літнього віку шляхом залучення їх до освітніх програм, що були започатковані в університеті. Уся навчальна діяльність в університетах була призначена на денний час, 5 днів на тиждень, протягом 8 – 9 місяців поточного року. Програма виявилася настільки успішною, що невдовзі були створені інші групи як у

Тулузі, так і в інших частинах Франції та інших європейських країнах.

У 1973 році було високо оцінено курс геронтології, який було введено у Тулузькому університеті суспільних наук виключно для місцевих пенсіонерів. Власне цей факт і призвів до формування першого у Франції Університету третього віку. Тулузький Університет третього віку був відкритий для всіх осіб, які досягли пенсійного віку. У цьому університеті не пропонувалась і не надавалась кваліфікація; слухачі університету не здавали іспити; в університеті не пред'являлась вимога для оволодіння певними програмами; фінансові внески були зведені до мінімуму.

Вважаємо за доцільне зауважити, що з кінця 1970-х років навіть у межах Франції набули поширення і почали розвиватися інші підходи до функціонування Університетів третього віку, що призвело до появи декількох університетів, які були створені місцевим самоврядуванням і не були пов'язані з жодним із традиційних університетів. Первинну орієнтацію на літніх людей, університети також почали розширювати за рахунок залучення інших освітньо-вразливих груп населення. Подекуди програми були оголошені для молодих пенсіонерів, домогосподарок, безробітних і людей, з фізичними вадами. Деякі університети третього віку були перейменовані, щоб відобразити зміну концепції їх функціонування, наприклад, Університети дозвілля, Університети вільного часу і міжвікові університети.

Освітні програми для людей літнього віку відрізнялися за формою організації, змістом, стилем і способом проведення занять. У загальному вони демонстрували доступність запропонованих університетських курсів, курсів за контрактом, дослідницьких груп, поєднання відкритих лекцій з семінарами, екскурсіями і фізичними програмами в галузі охорони здоров'я. Запропоновані курси, в основному, стосувалися галузі гуманітарних наук і мистецтв. Фінансування університетів третього віку також значно варіюється. Окремі університети третього віку в значній мірі фінансуються базовими університетами; інші – за рахунок благодійних коштів, внесків, а також фінансових дотацій місцевих органів управління; деякі університети фінансуються, в основному, членами за змінною, залежно від активів учасників. Такий підхід склався відповідно до економічних умов. У 90-их роках XX століття зросла чисельність університетів третього віку, в яких тягар відповідальності на за оплату курсів і оренду споруд покладено на його учасників [6]. У свою чергу це призводить до змін у навчальних програмах, в яких у більшій мірі акцент ставиться на оволодіння життєво важливими знаннями і формування відповідних практичних вмінь і навичок. У Франції організовують конференцію кожні два роки і публікують щорічний інформаційний лист.

Усім освітнім програмам Університетів третього віку, які функціонують за французькою моделлю, притаманні високі академічні стандарти.

До 1975 року ідея відкриття університетів третього віку поширилася в інших французьких університетах, а також в університетах Німеччини, Бельгії, Данії, Польщі, Італії, Іспанії, Нідерландах, Швейцарії, Швеції, Фінляндії та інших країнах.

Як свідчить аналіз опрацьованих нами матеріалів, у Німеччині університети третього віку, зазвичай, працюють на базі традиційних університетів і мають академічний характер діяльності. Навчання здійснюється викладачами університетів, які вважають, що спеціальні методи і програми навчання мають бути розроблені з урахуванням потреб людей похилого віку.

Навчання людей третього віку в Німеччині (т. зв. Seniorenstudium) було започатковане ще у 70-х рр. XX століття. На той час більшість потенційних студентів (слухачів) розглядали таке навчання як можливість надолужити знання, які вони не змогли здобути після закінчення школи через певні об'єктивні чи суб'єктивні причини, тобто як спробу компенсувати дефіцит освіти певного рівня.

У цей період в Ольденбурзі (1979) та в Дортмунді (1981,

1984) відбулася низка дискусій з проблеми «відкриття вищих шкіл для старших дорослих». На початку 80-х рр. XX ст. в університеті м. Дортмунд було здійснено пілотний проект «Розвиток та апробація навчальних пропозицій для підготовки аніматорів та мультиплікаторів з числа людей поважного віку». Таким чином, було закладено підґрунтя для розвитку перших навчальних курсів для людей поважного віку в Західній Німеччині. У 1995 р. засновано федеральну спілку (асоціацію) «Відкриття вищих шкіл для старших дорослих» – головну організацію німецьких «університетів для людей поважного віку», яка в 1996 р. була перейменована у «Федеральне професійне товариство наукового підвищення кваліфікації людей поважного віку» (BAG-WiWA).

Перший набір у навчальні заклади такого типу був проведений на базі університетів Дортмунда, Олденбурга, Манхайма, Франкфурта, Білефельда, Мюнстера та Магдебурга. Відтоді кількість університетів, які могли забезпечити навчання старших дорослих, постійно зростає. Так, до 1994 р. освітні курси для людей старшого та поважного віку запропонували 35 вищих навчальних закладів; у 1997 р. їх чисельність зросла до 42; а в зимовому семестрі 2000/2001 н.р. вже 50 вищих навчальних закладів пропонували свої послуги людям літнього віку.

У сучасних умовах чисельність вищих навчальних закладів, в яких можуть навчатися сеньйори, налічує більше 60 і в них навчаються понад 30 тисяч людей у віці від 50 до 75 років і старших, з яких 42% – чоловіки і 58% жінок. При цьому приблизно 35% літніх людей мають вік 60-64 роки, 25% – сеньйорів 65-69 років.

У німецьких навчальних закладах для літніх людей існують різні види і форми навчання: звичайне регулярне стаціонарне навчання, навчання в якості вільних слухачів і навчання сеньйорів. Регулярне навчання (*ordentliches Studium*) представлене у вигляді формального права людини літнього віку на вступ до вищого навчального закладу аналогічно молодій людині, що має закінчену повну середню освіту (*Abitur*). Однак з урахуванням обраної спеціалізації для людини літнього віку під час вступу можуть існувати певні обмеження. Такий вид навчання у вищому навчальному закладі обирають приблизно 25 % літніх людей. Зміст і структура навчання регулюється нормативними документами і положеннями про організацію навчального процесу. У ході навчання люди літнього віку повинні, як правило, надавати докази успіхів у формі відвідування семінарів і проміжних заліків та іспитів. Навчання у вищому навчальному закладі закінчується випускним іспитом та видачею диплома. За умов успішного навчання за програмою дипломованого бакалавра або магістра можливою є підготовка надалі дисертаційної роботи (*Promotion*).

Навчання у вищому навчальному закладі в якості вільного слухача (*Gasthörer Studium*) виконує функцію підвищення кваліфікації з окремих галузей знань. Таку форму навчання обирають люди літнього віку, які хотіли б оновити свої раніше отримані професійні знання або підвищити їх якість без необхідності складання іспитів або отримання будь-якого свідоцтва. При цьому, зазвичай, не вимагається документа про середню освіту (за винятком вищих навчальних закладів Баварії). Проте в деяких вищих навчальних закладах країни існують винятки, коли прийом людей літнього віку на таку форму навчання здійснюється з урахуванням наявної професійної освіти, досвіду попередньої роботи або особливих (наприклад, наукових, мистецьких та ін.) інтересів.

Слухачам пропонується широкий спектр спеціалізацій та окремих курсів за винятком тих, на які поширюються обмеження допуску. Слухачі можуть і повинні самостійно планувати своє навчання у ВНЗ, кураторство з боку педагогічного чи адміністративного персоналу не передбачається. Організація навчання слухачів, як правило, передбачає наявність спеціальних відділів у вузах, а також центрального відомства для підвищення наукової кваліфікації літніх людей, у яких міститься інформація про порядок допуску до навчання, положення про навчання та форма плати за нього і т.п. Таку форму навчання обирають 15-20

% літніх людей.

Навчання сеньйорів (тобто літніх людей старших за 65 років) – це специфічна форма навчання в якості вільних слухачів. До особливостей такого навчання відноситься особлива підтримка їх через спеціальне орієнтування, консультування та навчальний супровід. При цьому в кожному вищому навчальному закладі існують власні форми такої навчальної підтримки, тобто свої моделі навчання сеньйорів (т.зв. «*Senioren studium*»). Ці моделі навчання передбачають, як правило, структуровану навчальну програму, регулярне відвідування спеціальних навчальних заходів (у т.ч. екскурсій), можливість прослухати певний цикл лекцій тощо.

У кожній федеральній землі Німеччини декілька університетів і спеціалізованих вищих навчальних закладів пропонують людям літнього віку або отримати нову спеціальність (зазвичай, за гуманітарним або природознавчим профілем), або прослухати окремих навчальний курс (за спеціальностями тих самих профілів).

Як приклад розглянемо організацію навчання людей літнього віку в університеті міста Дортмунд. У цей університет зараховуються літні люди вже з 50 років, при цьому наявність «абітура» не є обов'язковим, потрібно лише тверде бажання отримувати знання. Навчання триває п'ять семестрів, яке завершується проходженням практики та написанням звіту з неї, а також підготовкою випускної роботи. Після закінчення навчання її учасники отримують відповідне свідоцтво. Прийом до університету (60 навчальних місць) проводиться щорічно в жовтні на осінньо-зимовий навчальний семестр. Усі бажані навчатися мають своєчасно пройти співбесіду з консультантом або співробітником робочої групи відділення для сеньйорів. Плата за навчання становить 90 євро за семестр. Це відділення університету пропонує людям літнього віку і сеньйорам такі навчальні спеціалізації: соціальна геронтологія, соціологія, виховна справа, психологія, філософія і теологія. Окрім того, університет надає можливість прослухати курс із інших галузей знань, про які можна отримати інформацію в ході бесіди з консультантом. Перший навчальний семестр виступає в якості адаптаційного періоду та триває 4 місяці (з листопада по лютий). Обов'язкові для відвідування навчальні заходи складають в семестр 48 годин, по дві години на навчальний захід два рази на тиждень. У ході навчальної практики особа, яка навчається, має перевірити себе практично і переконаватися в освоєнні отриманих під час навчання знань за допомогою виконання конкретної практичної роботи. У якості баз практики університет пропонує роботу в громадах, проведення групових фізичних занять, відвідування пансіонатів для престарілих, участь в інтеграційній роботі з іноземцями, надання допомоги дитячим садкам, школам та іншим освітнім установам, роботу з людьми похилого віку в агентствах з праці, організацію громадської роботи серед сусідів за місцем проживання та ін. Тривалість практики становить 72 години.

Польські Університети третього віку повністю працюють за французькою моделлю на базі класичних університетів. Польські Університети третього віку належать до національної асоціації, яка інтегрована до *Warszawa Medicine Faculty*. Закономірною, що польські Університети третього віку налагодили тісну співпрацю з французькими університетами, особливо в сфері відкриття груп для людей щодо їх підготовки до виходу на пенсію. У Польщі Університети третього віку є найбільш популярними інституціями, що займаються навчанням людей літнього віку.

Перший такий університет заснувала професор Халіна Шварц при Медичному центрі післядипломної освіти. Варшавський Університет третього віку, орієнтований на французьку модель функціонування, розпочав свою діяльність 12 листопада 1975 року. Він був одним із перших в Європі. На час заснування в університеті навчалися 323 особи, а вже у 2003/2004 н.р. кількість слухачів становила 1254. За роки існування

змінювався сам університет, а разом з ним і його слухачі. У сучасних умовах Варшавський Університет підтримує тісні зв'язки з інституціями, які займаються навчанням дорослих як у Польщі, так і за кордоном. Навчальну діяльність університету сконцентровано навколо таких напрямів, як: літературний, пластичний, туристичний, рухова рекреація, психотерапевтичний тощо. Усе навчання здійснюється на кількох рівнях і пристосовано до потреб і вимог слухачів. Програмою університету передбачено вивчення чотирьох іноземних мов.

У сучасних умовах у Польщі функціонують 22 Університети третього віку, а в останні роки в країні взято курс на створення федерації польських Університетів третього віку. Єжи Халіцький виокремлює такі освітні цілі, які мають реалізовуватися в польських університетах третього віку:

– попередження старості. Програми університетів ставлять своєю метою подолання негативних ознак старіння за допомогою пропаганди психічної та фізичної активності;

– бажання збільшити і поглибити знання. Йдеться про залучення слухачів до процесів пізнання нових знань, розширення і поглиблення наявних; підготовка людини до пенсії. Проводяться семінари з психології та філософії життя, встановленню контактів з іншими людьми; залучення до різних видів суспільної активності; до діяльності у громаді. Слухачі університетів вчаться під девізом: «Працюючи для себе, стань корисним для інших», вони беруть участь у громадських акціях допомоги інвалідам, у групах взаємодопомоги [7].

Певну цікавість для України має досвід Австрії, яка розробила власну модель діяльності Університетів третього віку, що відмінно від французької чи британської моделей. Австрійські Університети третього віку передбачають отримання кваліфікації студентами літнього віку, що навчаються за звичайною академічною програмою. Вони, фактично, є членами Асоціації студентів похилого віку. Ці Асоціації виступають за права людей похилого віку в університетах і їх представники

присутні на засіданнях Сенату.

У Чехії діють близько 50 груп університетів третього віку з метою координації і посилення співпраці між групами Університетів третього віку створено Національну організацію. В Італії функціонують понад 150 діючих Університетів третього віку, в основному академічного характеру, хоча не всі з них працюють на базі традиційних університетів. Іспанія має близько 100 університетів третього віку і проекти, які забезпечують освітні та соціальні заходи для бідних верств населення. Принаймні шість із них працюють на базі традиційних університетів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз опрацьованих нами матеріалів дає змогу узагальнити, що у міжнародній практиці значного поширення набула концепція освіти людей літнього віку в Університетах третього віку. які функціонують як освітні установи, соціально-культурні чи дозвілєві центри і виконують значну роль у стимулюванні людей літнього віку до активної життєдіяльності через залучення їх до оволодіння новими знаннями, обміну життєвим досвідом, формування нових чи вдосконалення наявних вмінь і навичок, спілкування й організацію змістовного дозвілля.

З'ясовано, що Університети третього віку в міжнародній практиці різняться організацією їх діяльності, рівнем зв'язку з базовими традиційними вищими навчальними закладами, змістом і видами пропонованих освітніх програм, формами організації освітньої діяльності, формами участі членів Університету третього віку в їх організації і функціонуванні. Здійснено характеристику провідних зарубіжних моделей функціонування Університетів третього віку: французької, британської, китайської, північноамериканської франкомовної та південноамериканської.

Вивчення концептуальних підходів та моделей функціонування університетів третього віку в міжнародній практиці створює нові можливості для організації і функціонування аналогічних закладів в Україні.

Список використаних джерел

1. Objects and principles. – UK: The Third Age Trust, 2014. – 6 p.
2. Formosa M. Universities of the Third Age: A Rationale for Transformative Education in Later Life [Електронний ресурс] / Marvin Formosa // Journal of Transformative Education. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://jtd.sagepub.com/content/8/3/197> (дата звернення: 14.12.2016).
3. IAUTAStatuts/IAUTAConstitution.
4. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики [Текст] : в 4 т. / науч. ред. В. И. Подобед ; Российская академия образования, Институт образования взрослых. - СПб. : Издательство ИОВ РАО, 2000 .Т. 1, кн. 2: Социально-экономические и правовые предпосылки развития образования взрослых (Т.1). Политика в области образования взрослых (кн.2) / Н. Г. Виноградова [и др.]. – СПб. : [б.и.], 2001. - 123 с.
5. Esgin Gunder E. Third Age Perspectives on Lifelong Learning: Third Age University [Електронний ресурс] / Esma Esgin Gunder // Procedia - Social and Behavioral Sciences. – 2013. – Режим доступу: http://ac.els-cdn.com/S1877042814003802/1-s2.0-S1877042814003802-main.pdf?_tid=c939706c-8963-11e6-bfce-00000aab0f6c&acdnat=1475497415_57650bae46d22d4a118f50f8eda90b32 (дата звернення: 04.12.2016).
6. Swindell R. An International Perspective of the University of the Third Age [Електронний ресурс] / R. Swindell, J. Thompson – 2015. – Режим доступу: <http://worldu3a.org/resources/u3a-worldwide.htm> (дата звернення: 24.09.2016)
7. Халицьки Е. Обучающая геронтология [Електронний ресурс] / Е. Халицький; перевод с польск. Татьяны Шадринной. – М.: Общество «Знание России», 2000. – 256 с. – Режим доступу: <http://www.znanie.org> (дата звернення: 10.12.2016).

В статье предпринята попытка охарактеризовать зарубежный опыт деятельности Университетов третьего возраста. Выделены и охарактеризованы основные модели функционирования Университетов третьего возраста, различаются организацией их деятельности, содержанием и видами предлагаемых образовательных программ, формами и методами образовательной деятельности. Охарактеризованы французский, британский, китайский, североамериканский франкоговорящий и южно-американский модели функционирования Университетов третьего возраста.

Ключевые слова: Университет третьего возраста, третий возраст, модели функционирования университетов третьего возраста (французская, британская, китайская, североамериканская франкоязычная и южно-американская), содержание, формы и методы деятельности университетов третьего возраста.

International practices of the University of the Third Age (U3A), which function as educational institutions, social, cultural and leisure centers to encourage older people to active life by engaging them in studying, sharing life experience, developing new abilities or improving present skills, communication and organization of leisure, etc., are presented in the article. The notion 'the third age' is interpreted as well; social advantages of the Universities of the Third Age for the society were defined, and their influence on the development of favorable conditions for the elderly's life was determined. The main models of the University of the Third Age were specified. They differ in ways their activities are

arranged and purpose and types of the educational programs offered, forms and methods of training and education, participation of the third agers in their facilitation and functioning, relationship with traditional universities, etc. The authors determined the models of the University of the Third Age all over the world: French model, which is based on the concept of expediency of close relationship of the Universities of the Third Age with the established traditional universities; British model, which is the dominant concept of organization and functioning of the Universities of the Third Age by self-arrangement, self-financing, self-help and shared learning; Chinese model contains preservation and development of the society, cultural consolidation and philosophical reflection, and maintaining and development of natural harmony; French-speaking North American model follows close relationship with established universities, lectures by university professors, but the students facilitate daily management by themselves; and South American model that is close to the French one deals with a variety of educational programs and care for the most disadvantaged and vulnerable social groups and the elderly.

Key words: the University of the Third Age, the third age, models of the University of the Third Age (French, British, Chinese, French-speaking North American and South American), essence, forms and methods of the Universities of the Third Age.

УДК 378. 147. 87(73)

Симоненко Наталія Олександрівна,
аспірант кафедри педагогіки,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США: ВИТОКИ І СУЧАСНІСТЬ

На основі теоретичного аналізу праць американських дослідників окреслено витоки та сучасний стан організації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів США. У статті розкрито еволюцію змісту поняття «самостійна робота», досліджено шляхи впровадження у навчально-виховний процес вищої школи. Виявлено, що зародження ідей організації самостійної роботи в американській системі вищої освіти відбувалося в контексті роботи з обдарованими студентами на початку XX століття і трансформувалося у XXI столітті в основний спосіб підготовки тих, хто навчається, до самоосвітньої діяльності.

Ключові слова: організація самостійної роботи, почесні програми, вищі навчальні заклади США, програми самостійного навчання, студенти.

Постановка проблеми. Реформування сучасного українського суспільства супроводжується зростанням вимог до професійної компетентності випускників, що обумовлює якісно нові форми та методи вищої освіти, спрямовані на створення цілісної системи навчання впродовж життя, на розширення сфери самостійної діяльності студентів, підготовку фахівців, здатних приймати нестандартні рішення та діяти творчо, самостійно. В контексті питання організації самостійної роботи студентів звернемося до досвіду США, оскільки розвиток вищої освіти Сполучених Штатів вже протягом кількох десятиліть є об'єктом дослідження вітчизняних та іноземних науковців, що зумовлено статусом держави як однієї з провідних і високорозвинених країн світу, як країни з глибокими традиціями й високоякісними показниками в галузі вищої освіти та науки, зокрема в організації самостійної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз праць американських дослідників засвідчує, що проблемі організації самостійної роботи студентів присвячено велику кількість досліджень. Історія розвитку теорії і практики самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів США висвітлена у працях Р. Бонтіуса, Е. Гендерсона, П. Дрессела, С. Кестена, М. Ноулза, М. Томпсон, та ін. Організація самостійної роботи обдарованих студентів розглядалася С. Вайнбреннер, К. Горі, С. Джонсен, Ф. Карнзом, Д. Феттерманом та ін. Теоретичні аспекти організації самостійної роботи у вищих медичних навчальних закладах висвітлено в працях Р. Бандаранаяка, Р. Гардена, Дж. Грізена, К. Людмерера та ін. Особливостям організації СР присвячені дослідження вітчизняних науковців, а саме В. Буринського, Л. Головка, Т. Каушан, О. Кечик, Т. Пашенко, Г. Романової, Є. Танько, І. Хом'юк, О. Шарапової, тощо.

Мета статті – дослідити витоки та сучасний стан організації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів США.

Результати дослідження. Аналіз англійських джерел засвідчує, що зародження ідей самостійної роботи пов'язано з розвитком honors programs (почесних програм) в американській системі вищої освіти. Як зазначає дослідниця почесних програм у вищій освіті США Дж. Часзар (J. Chaszar), найбільший їх розквіт

припав на 1950-ті роки, хоча історія їх розвитку починається ще наприкінці XIX століття. Як констатує науковець, виникнення почесних програм задумувалося саме як можливість для самостійної роботи студентів з поступовою диверсифікацією протягом 1930-х та 1940-х років у форматі аудиторного та позааудиторного навчання [1, с. 10].

Як зауважує американська дослідниця Е. Галінова (E. Galinova), виникнення ідеології почесних програм в американській вищій освіті пов'язане із визнанням факту, що обдаровані студенти нарешті повинні отримати можливість впливати на розробку курікулуму та розподіл навчальних груп. [5, с. 32]. Саме стимулювання впровадження змін у курікулумі відповідно до потреб здібних студентів (напр. спеціальні семінари та самостійна проектна робота, в першу чергу, на першому та старшому курсі) стало причиною появи почесних програм у 50-ті та 90-ті рр. XX ст. почесні програми зазнали якісних перетворень і розповсюдилися у великих державних університетах та стали окремими організаційними одиницями, що об'єднали як загальну освіту, так і навчання для обдарованих студентів [5, с. 3-2]. Але семінари та самостійна робота в рамках почесних програм стали основними компонентами навчальних планів саме у 90-ті роки XX ст. [5, с. 31].

Аналізуючи становлення почесних програм у 20-ті роки XX ст., Е. Галінова визначає їх основні ідейні компоненти: 1) навчальні плани ВНЗ, обслуговуючи гетерогенне студентське середовище, повинні бути диференційовані та відповідати особистим здібностям і потребам всіх студентів; 2) почесні програми не повинні бути спрямовані на відвідування лекцій і отримання високих оцінок. Студентам, що беруть участь у почесних програмах, надавалася можливість проводити самостійні дослідження та нести відповідальність за загальний прогрес у навчанні; 3) рекомендованими формами програм вважалися спеціальні семінари, самостійна та дослідницька робота, яка повинна бути не додатковою, а більш складною і творчою; 4) семінари почесних програм повинні налагоджувати зв'язки між двома або більше предметами, таким чином, підкреслюючи широту знань [5, с. 32].

Основним компонентом Програми коледжу Свортмору,